

SELÇUK ALTUNTAŞ

Ceditçilik ve Kadimcilik Geriliminde Arayışlar:

RUSYA MÜSLÜMANLARI VE KİMLİK SORUNU

(1904-1916)

alBaraka
Yayınları

SELÇUK ALTUNTAŞ

Ordu'nun Kabadüz ilçesine bağlı Yeşilada köyünde doğdu. İlkokulu Yeşilada Köyü İlkokulu, ortaokul ve liseyi Kabadüz Lisesi'nde bitirdi. Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimini tamamladı (2004). Aynı bölümde Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı (2006). Daha sonra University of Iowa'da bir yıl İngilizce eğitimi aldı (2007). Ardından Catholic Theological Union at Chicago'da bu kez ilahiyat alanında olmak üzere ikinci bir yüksek lisans yaptı (2010). O dönem Amerikan Türkolojisinin merkezlerinden biri olan University of Wisconsin-Madison, Asya Dilleri ve Kùltürleri bölümünde 2012 yılında başladığı doktora programını 2018 yılında tamamladı.

Doktora eğitimi süresince Hinduizm de dahil olmak üzere belli başlı dünya dinleri, Orta Doęu tarihi ve Asya kùltürleri alanlarında asistanlık yaptı. Doktoranın ardından Edgewood College, Felsefe Bölümünde Hristiyan-Müslüman ilişkileri, Ohio State University, Tarih bölümünde ise yakın dönem Orta Doęu tarihi üzerine dersler verdi.

Amerika'daki yüksek lisans ve doktora süreci boyunca gönüllü olarak Illinois ve Wisconsin eyaletlerindeki çeşitli cezaevlerinde Müslüman mahkûmlar için dinî programlar düzenledi. Daha sonra profesyonel chaplain (manevi destek uzmanı) olarak sağlık alanına girdi. Yeri geldikçe online dersler vermeye devam eden Dr. Altuntaş, hâlâ OhioHealth Grant Medical Center'da chaplain ve sistem geneli İslam uzmanı olarak çalışmaktadır.

Ana-vatanıma!

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAGÜRUHLAR: SIRAT-I MÜSTAKİM PARTİSİ	39
Evvelki Sözlerim: Çıkacak Olan Gazete ve Matbaa Meselesi.....	43
Musa Efendi'nin Sırat-ı Müstakimcilerle Olan Münasebeti.....	46
Son Sözüm.....	62
Parti ve Musa Efendi.....	72
Beyan-ı Hakikat: Musa Efendi'nin Yazdıklarına Cevap.....	76
Edeb Hürmetine.....	78
ZEHİRLENMİŞ FİKİRLER: FELSEFE-İ İTİKADİYE	81
Zehirlenmiş Fikirler ve <i>Felsefe-i İtikadiye</i>	88
Beyan-ı Hakikat.....	97
Rusya Müslümanları Arasında Dini Uyanışın Başlangıcı.....	106
Anlamak Gerekirdi.....	109
FİTNE OCAĞI NEREDE? ORENBURG'DA HÜSEYİNİYE MEDRESESİ	113
Feryad ve Teessüf.....	117
Feryada Karşı Figan.....	121
Fitne Ocağı Nerede?.....	123

MATBUATTA TENKİTİN EHEMMİYETİ: KÜTÜB-İ SİTTE VE MÜELLİFLERİ	129
Her Şeyden Biraz	131
Kütüb-i Sitte Müellifleri: Musa Efendi'nin Tenkitleri Hakkında....	137

TEFSİR Mİ, TERCÜME Mİ? TATARCA KURAN-I KERİM TERCÜMESİ	143
Kur'an-ı Kerim Tercümesi Hakkında Millete Müracaat	149
Kur'an Tercümesi	151
Kur'an Tercümesi Hakkında	152
Kur'an Tercümesi Hususunda	154
Yine Kur'an Tercümesi Hakkında	156
Kur'an-ı Kerim Tercümesi Hakkında Düşüncelerim	159
Kur'an-ı Kerim'i Tatarcaya Tercüme Etme Meselesine Dair Son Sözüm	167

İŞTE KİTABIMIZ YÜZÜNÜZE KARŞI HAKKI SÖYLÜYOR: ŞARK-I RUS YAZARLARI VE MOLLALAR	171
<i>Şark-ı Rus</i> Yazarları.....	175
İşte Kitabımız Yüzünüze Karşı Hakkı Söylüyor	180
Azizim Abdullah Efendi!	183
Cevaba Cevap	186

DİNİ İDARELERİMİZ NE VAKİT DÜZELECEK? ALLAH'IN LÜTFU, ÇAR'IN İHSANI İLE	191
Bizim Batı Kafkasya Halkına.....	192
Dini İdarelerimiz Ne Vakıt Düzelecek?	194
Ahıska'dan	197
Cevap.....	202

MİLLÎ DİL VE EDEBİYAT CELLATLARI: KIZIL GENÇLER TERCÜMAN BABA'YA YAKARIŞ	211
Daha Başka Alametler.....	214
<i>Tercüman</i> Efendi'ye Hediye.....	221
Mektup.....	227
Gazetelerin Hali ve Halk.....	228
<i>Burhan-ı Terakki</i>	231

<i>Burhan-ı Terakki</i>	232
İtizar	232
<i>Burhan-ı Terakki</i>	235

İKİNCİ BÖLÜM

ASTRAHAN'DA NÜFUZ SAVAŞLARI: MUSTAFA LÜTFİ İLE MOLLALAR ARASINDA İKİ CEMİYET, İKİ GAZETE	237
Mustafa Lütfi İsmailov Şirvanski (Mustafa Lütfi Azer) (1873/75-1939)	241
Şûra-yı İslam Cemiyeti (1905-1912)	248
<i>Burhan-ı Terakki</i> Gazetesi (1906-1911)	253
Cemiyet-i İslamiye (1907-1912)	255
<i>İdil</i> Gazetesi (1907-1914).....	259

İSTİKAMETSİZLİĞİN BEDELİ: DARÜLEDEB

MEKTEBİ'NDEN KOVULAN ÖĞRETMENLER	261
Mustafa Lütfi, Eski Darüledeb Muallimleri ve Diğerleri.....	261
Cevap	264
<i>Burhan-ı Terakki</i> 'ye Cevap	265
Teessüf	270
<i>Burhan-ı Terakki</i> 'ye Cevap.....	275
Cevap	279
Beşir Fuad Efendi'ye Hitap	280
Hacı Tarhan Haberleri	280
Gerçekten Teessüf mü?	280
Şirvani Mustafa Lütfi'ye Kısa Bir Cevap	282
Hacı Tarhan Haberleri	283
Mustafa'ya Amirane Bir Söz	284
Neden Kovulduk?.....	286
Cevap.....	290
Teessüf.....	292
Cevap.....	293
Arkadaşım Dört Muallime Bir-İki Söz.....	297
Darüledeb'in Eski Muallimlerine!	298
Darüledeb'den Çıkan Muallimlere.....	299
Mustafa'ya Cevap	299

**BU KONU HAKKINDA ÇALIŞMAYA DEVAM EDİYORUZ:
ASTRAHAN'DA BİR DARÜLMUALLİMİN PROJESİ..... 303**

Fikir.....	306
<i>Burhan-ı Terakki</i>	308
Cevap.....	310
Doğru Değil mi?.....	312
Beyan-ı Hakikat.....	315
Cemiyet-i İslamiye Reisi Ömerov'a Cevap.....	316

KOLTUĞA KARPUZ KISTIRMA SANATI:

HER SÖZÜN BİR YERİ VE MUHATABI OLMALI	319
Safılık ve Taklitçiliğimiz.....	322
Cevap.....	324
Her Sözün Bir Yeri ve Muhatabı Olmalı	330
Tenkrit ve Cevap.....	332

ACI GERÇEKLER: NE OLURSA OLSUN YETER Kİ

GAZETE DOLSUN?.....	337
Mektup.....	339
Gidişat yahut Daha Ne Kaldı?	342
Muhterem Muharrir Efendi!.....	344
Abdurrahman Niyazi Efendi'ye	347
Muharrir(!) Mustafa Lütfi'ye Bir Cevap	352

YALAN YANLIŞ İFTİRALAR: ASTRAHAN KADINLARI... 355

Astrahan Kadınları	360
İftiraya Cevap.....	364

SONUÇ..... 367

BİYOGRAFİLER.....	373
KAYNAKÇA	381
GÖRSEL KAYNAKÇA.....	385
DİZİN.....	389

ÖNSÖZ

Bu kitabın temeli Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde *Burhan-ı Terakki* (Astrahan, 1906-1911) gazetesi üzerine hocalarım Yavuz Akpınar ve Nazım Muradov gözetiminde yaptığım yüksek lisans tezine dayanmaktadır. *Burhan-ı Terakki*'deki polemik yazıları ve bunlara yine aynı şehirde yayınlanmış *İdil* (1907-1914) gazetesinde verilen cevaplar her zaman benim için okuması keyifli yazılar oldu. İleride paylaşmak ve yayınlamak hevesiyle bu yazıları günümüz Türkçesine aktarmaya başlamıştım. Tezi bitirdiğim 2006 yılından bu zamana kadar araya çok şey girdi. Amerika'ya geldim. İkinci bir yüksek lisans yaptım. Doktorayı tamamladım. Bu projeye karşı ilgi ve hevesim hiç azalmadı. Aradan geçen süre zarfında benzer bir kitap da yayınlanmayınca bu alanda ilk olacağı düşüncesiyle daha bir motive olup kolları sıvadım. Buraya aldığım yazıların çoğuna doktoramı yaptığım Wisconsin-Madison Üniversitesi'nin kütüphanesinde eriştim. O yüzden kendimi şanslı addediyorum. Bu vesile ile o dönem Tatar gazetelerinin mikrofilme aktarılmasında büyük gayreti olduğunu bildiğim doktora hocam ve tez danışmanım Prof. Uli Schamiloglu'na (Yulay Şamiloğlu) teşekkür ediyorum.

İlk başlarda sadece Astrahan şehrinde yaşanmış tartışmaları ele almayı planlarken işin içine girdikçe aralarında ünlü isimlerin de olduğu başka polemik yazılarıyla karşılaştım. Birçoğu Musa